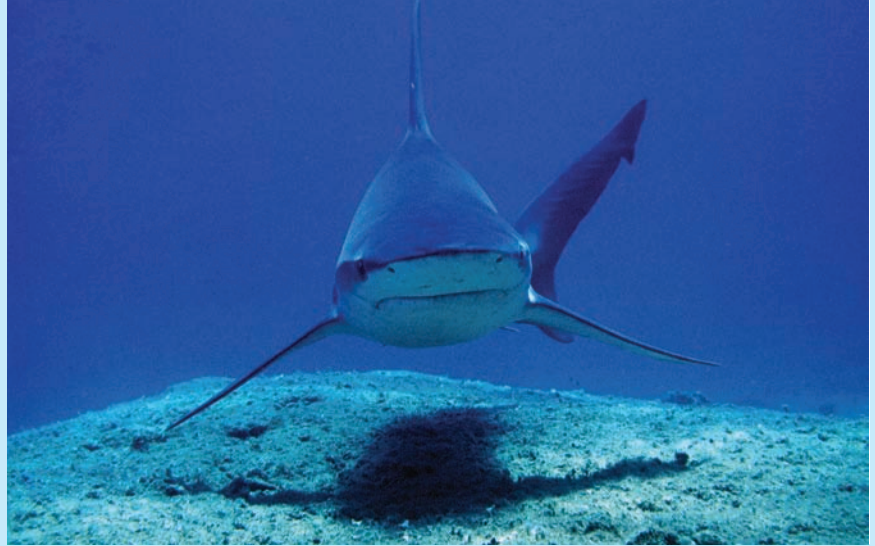

SALDIRI VE EKOSİSTEMDEKİ ROLLERİYLE KÖPEKBALIKLARI

Kökenleri tam olarak bilinmemekle beraber fosil kayıtları, köpekbalıklarının ilk olarak Devoniyen'de (395-345 milyon yıl önce) ortaya çıktığını gösteriyor. Bunlar, omurgalı hayvanların kıkırdaklı balıklar sınıfından olan canlılar. İskeletleri, tümüyle kıkırdaktan oluşmuş olup kemik doku bunlarda bulunmaz. Kıkırdaktan yapı nedeniyle sualtında oldukça kıvrak hareket edebilirler. Devamlı hareket etmeleri gerekir. Çünkü kemikli balıklarda bulunan ve suda dengede kalmalarını sağlayan "yüzme keseleri" yoktur. Yüzmedikleri zaman yavaşça dibe çökerler. Bunun yanında yüzme keselerinin olmaması, su içinde dikey yönde oldukça hızlı hareket edebilmelerini de sağlar. Bu da avlanmada oldukça işlerine yarayan bir özellik. Devamlı yüzmeleri gerektiğinden, dibe yakın yerlerde yaşarlar ve dinlenirken zeminde olurlar. Avlanacakları zaman hareket ederler. Ayrıca, derin su hayvanı olduklarından suyun üst tabakasına zorunda kalmadıkça çıkmazlar.

Saldırıları

Dünyada yılda yaklaşık 70-100 kadar köpekbalığı saldırısı olduğu tahmin ediliyor. Kesin rakam verilememesinin nedeni, üçüncü dünya ülkelerinden gelen raporların daha çok duyular üzerine olması. Saldırıları son yıllarda bir artış var. Nedeniyse hem daha sağlıklı bilgilerin alınması, hem de insan nüfusunun artışı. Nüfus artışıyla birlikte denize kıyısındaki insan sayısında da önemli artış var. Dolayısıyla, daha çok insan, daha fazla saldırı anlamına geliyor. Saldırı tipleri değişmekle birlikte, şimdiye kadar yapılan gözlemlerde köpekbalıklarının insanlara saldırısı en çok şu şekilde gerçekleşiyor: Köpekbalığı hızla gelip bir kez vuruyor ya da ısırıp yaralıyor; sonra da geri dönüp uzaklaşıyor. Bu da insanlara kurtulmak için yeterli zaman bırakıyor. Soğukkanlılık korunabilirse ve çevreden hızlı yardım gelirse yaşamda kalma şansı çok yüksek. Ancak şoka girme ya da aşırı kan kaybından hızlı ölümler de olabiliyor. İlk ısırıldıktan sonra köpekbalığının geri dönmesini,

bazı bilimadamları insan etini sevmediği dolayısıyla kendi isteğiyle bıraktığı biçiminde açıklıyorlar.

ABD'de yapılan bir çalışmada, köpekbalıkları saldırıları başka saldırı ve tehlikelerle karşılaştırılmış. Buna göre; 1948-2005 yılları arasında (timsah ve köpekbalığının yaşadığı aynı eyaletler dikkate alınmış), 391 (17'si ölümlü) timsah, 592 köpekbalığı (9'u ölümlü) saldırısı gerçekleşmiş. Timsah saldırılarında ölüm oranı % 4,3, köpekbalığındaysa % 1,5 çıkmış. 1959-2005 yılları arasında, ABD kıyılarında, ölümlü sonuçlanan 1896 yıldırım vakası saptanmış. Aynı tarihler arasında 809 köpekbalığı saldırısında yalnızca 23'ü ölümle sonuçlanmış. 2001-2005 yılları arasında 113 ölümlü köpekbalığı saldırısı olurken, 10 ölümlü köpekbalığı saldırısı olmuş. Tüm dünyadaysa, 1990-2006 yılları arasında, 98 ölümlü olmak üzere 948 saldırı gerçekleşmiş. Bunlara göre köpekbalığı saldırıları diğer pek çok olaydan daha az oranda. Ancak, küçük bir saldırı bile insanlar üzerinde büyük etki yaratabilir.

Ekosistemdeki Roller

Milyonlarca yıldır denizlerin en yırtıcı canlısı olarak rahatça yaşayan köpekbalıkları artık eskisi gibi rahat değil. Aşırı avcılık, hem köpekbalıklarını hem de besinlerini gittikçe azaltıyor. Dolayısıyla, kö-

pekbalığı türlerinin büyük bir kısmının soyları tehlike altında. Peki, soyları tükenirse ne ekosistemde ne gibi değişimler olur? Köpekbalıkları etçil olarak (balina köpekbalığı dışında) beslenirler. Fok, yunus, balina, büyük mürekkep balıkları, kalamarlar avlarını oluşturur. Bunları avladıkları için aynı zamanda bunların nüfuslarını kontrol altında tutarlar. Kuzey Amerika kıyılarında köpekbalıkları sayısı çok azalmış durumda. Bu bölgede yaşayan foklar, köpekbalıklarının başlıca besinlerini oluşturuyordu. Sayı azalınca fok nüfusu doğal olarak aşırı arttı. Çoğalan foklar balık nüfusunu azaltmaya başladılar. Buna önlem olarak, fokların bir kısmının avlanarak nüfusları kontrol altına alınmaya çalışılıyor. Bu durumda ortaya vahşet görüntüleri de çıkıyor. Köpekbalıkları nüfusu o bölgede yeteri kadar olsaydı bugün fokların avlanmasına gerek kalmayacaktı. Üstelik bölgede, başta balıklar olmak üzere birçok deniz canlısı yaşamını dengeli biçimde sürdürecekti. Bir türün soyu tükenirse, "ne olur ki, tarih boyunca birçok tür ortadan kalktı zaten" denebilir. Ancak, bir tür ortadan kalkarsa, fok örneği gibi, çok boyutlu düşünmek gerekli. Ayrıca tarih boyunca türler ortadan kalkarken denge bu kadar hızlı hiç değişmedi.

Bülent Gözcelioğlu
Fotoğraf: Tahsin Ceylan

<http://www.fimnh.ufl.edu/fish/sharks/sharks.htm>